

ТРИ ЭТАПЫ ВЫВУЧЭННЯ РЭЖЫСЁРАМ ФАЛЬКЛОРНАЙ ТРАДЫЦЫІ

Рэжысёру, калі ён не мясцовы жыхар, што часцей за ўсё здараецца на практыцы, для кампетэнтнага ўвасаблення фальклорнай спадчыны ў свяце неабходна перш за ўсё вывучыць спецыфіку мясцовага фальклорнага стылю [1, с.375].

Агульнавядома, што фальклорны твор заўсёды мае канкрэтны адрасат, вызначаецца мясцовай асаблівасцю бытавання. Таму для яго ўзнаўлення ў свяце недастаткова валодаць толькі прафесійнымі навыкамі і ўменнямі ў галіне рэжысуры. Апошняя заўсёды павінна ўлічваць асаблівасці адпраўлення народнага свята, яго спрадвечны этнічны менталітэт, што вызначаецца адметнай рэгіянальнай афарбоўкай.

На жаль, на практыцы часам назіраецца прафесійная ўніфікацыя ўвасаблення рэжысуры абрадавых дзей, штампы пры выкананні народнай музыкі, падзел на выканаўцаў і гледачоў, спажывецкія адносіны апошніх да святочных дзей і інш. Некаторыя «інтэрпрэтатары» фальклору і абрадаў увасабляюць жыццё народа на сцэне як суцэльную забаву, пацеху, вясёлае здарэнне, пры гэтым скажаюць яго сэнс, дапускаючы прымітывізм і вульгарызм узнаўлення лакальнай традыцыі. Невыпадкова можна прачытаць ці пачуць, што многія сённяшнія святы падобны адно на другое як «дзве кроплі вады», змяняюцца толькі назвы вёсак і гарадоў, іншых адметнасцей не бывае.

Наш шматгадовы вопыт работы з фальклорнымі калектывамі сведчыць, што вывучэнне фальклорнай традыцыі – вельмі цяжкая і складаная справа. Нездарма некаторыя рускія даследчыкі і выканаўцы традыцыйных спеваў (Д. Пакроўскі, Н. Мяшко) падкрэслівалі, што для вывучэння пэўнай манеры спеваў ім спатрэбілася шмат гадоў. Сапраўды, у народзе на просьбы навучыць спевам кажуць: «Пажыві з намі некалькі гадоў і навучышся».

Умоўна тэорыю і практыку авалодання рэжысёрам фальклорнай традыцыі можна падзяліць на тры этапы. У гэтай трыядзе кожны этап займае важнае месца ў станаўленні прафесійных якасцей рэжысёра народных свят. Але першы этап, на якім рэжысёр выступае ў ролі вучня ў адносінах да носьбітаў традыцыі, на наш

погляд, найбольш важны. Кожнае навучанне ўяўляе сістэму спасціжэння ведаў (у дадзеным выпадку фальклорна-этнаграфічных), іх класіфікацыю і асэнсаванне.

Мясцоваму фальклорнаму стылю ўласцівы:

- характэрная жывая гутарковая мова і дыялекты;
- своеасаблівая народная манера спеваў;
- непаўторны рэпертуар са сваімі песнямі, танцамі, гульнямі і інш.;
- спецыфічныя рытуалы, абрады і святы, асаблівасці жыццёвага ўкладу людзей;

– унікальная дзейнасць народных умельцаў рамесніцкага мастацтва, рукадзелля, разьбы па дрэве, ткацтва, майстроў спеваў, ігры на народных музычных інструментах, казачнікаў і інш.

Мясцовая спецыфіка фальклору надае апошняму непаўторны і самабытны каларыт, дазваляе рэжысёру захаваць у святочнай культуры бясконцае багацце фальклорнай спадчыны. Вырашыць гэтую высакародную задачу рэжысёр можа толькі пры ўмове ўдумлівага, сур'эзнага і самаадданага вивучэння мясцовага багацця традыцыйнай спадчыны, асэнсавання яе эстэтычнай каштоўнасці. Для гэтага яму неабходна ажыццявіць:

1. Вивучэнне навуковай і метадычнай літаратуры па фальклору і абрадава-святочнай культуры беларусаў.
2. Збор, аналіз і класіфікацыю вусных жанраў фальклору.
3. Асэнсаванне міфалагічнага светапогляду старажытнага чалавека.
4. Вырашэнне (музычнае, моўнае, дэкаратыўнае і пластыка-харэаграфічнае) канкрэтнага свята.
5. Падбор фальклорнага, песеннага, інструментальнага і харэаграфічнага матэрыялу.
6. Вызначэнне месца і часу правядзення свята.
7. Распрацоўку сцэнарыя, драматургіі і падзейнага раду свята ў адпаведнасці з мясцовай традыцыяй.
8. Падрыхтоўку касцюмаў, прадметаў і рэчаў, іншай атрыбутыкі свята.
9. Пошук персанажаў, вобразаў, асобных выканаўцаў і творчых калектываў і інш.

Асобна неабходна спыніцца на асаблівасцях рэжысуры народнага свята, у прыватнасці на яго драматургіі. У каляндарных святах, якія звязаны з касмічнай прасторай, канфлікт утвараецца паміж космасам і хаосам. Космас выступае як парадак, святло, надзея чалавека на дабрабыт і шчасце, хаос – цемра, холад, панаванне злых сіл. Змена каляндарных цыклаў, дня і ночы, цяпла і холаду

ўтвараюць у святах натуральную драматургію, якая ўвасабляецца ў міфалагічных вобразах Каляды, Масленіцы, Вясны, Лялі, Купалкі і інш.

У святах сямейна-абрадавых, напрыклад у вяселлі, драматургія ажыццяўляецца ў некалькіх кірунках: па-першае, у кожнага ўдзельніка свая роля (маладыя, іх бацькі, родныя, хросныя, сябры і інш.), па-другое, разгортваецца і больш буйная апазіцыя – род маладога і род маладой, пасіўныя знешне паводзіны маладых і актыўныя – іншых удзельнікаў вяселля. Нездарма беларускае вяселле называюць «народнай операй».

Рэжысёр абавязаны знайсці «рухавік» драматургіі народнага свята і пры гэтым разумець, што яна (драматургія) мае не антаганістычны, непрымірымы характар, накіраваць развіццё падзей у рэчышча гульні, забавы, карнавальнай смехавай культуры. Канфлікт у драматургіі народнага свята разгортваецца ў змене абрадавых дзей, у пацяшальным, гумарыстычным ключы, нівеліруецца ў сугучных адносінах персанажаў, выступленнях фальклорных калектываў, асобных выканаўцаў.

На другім этапе вывучэння фальклору рэжысёр выступае як роўны партнёр у адносінах да мясцовых носьбітаў і знаўцаў традыцыі. Ён заслужыў іх давер, яны ахвотна дзеляцца з ім ведамі звычаяў, абрадаў, распавядаюць аб сваім жыцці, клопатах, справах. Рэжысёр вывучыў мясцовую гаворку, дыялекты, рэпертуар, спецыфіку абрадава-святочнай культуры, стаў «сваім» чалавекам для жыхароў. На другім этапе рэжысёр адчувае ўласную прафесійную годнасць і прафесійную перакананасць. Ён можа распрацаваць сцэнарый народнага свята, у якім увасобіць мясцовы фальклор у выкананні непасрэдных носьбітаў традыцыі. Гэта звычайна людзі пажылога або старэйшага ўзросту. Іншы раз сустракаюцца сямейныя ансамблі або такія, куды ўваходзяць жыхары адной вёскі, якія ведаюць старадаўнія беларускія песні, строга захоўваюць традыцыі сваёй мясцовасці. Рэпертуар такіх калектываў складаецца выключна з мясцовых песень, іх выканальніцкую манеру характарызуе захаванне спецыфікі народнага спеву. Вершаваныя тэксты не церпяць скарачэння, спевам уласцівыя вар’іраванне, высокае майстэрства. Касцюмы ўдзельнікаў і іншыя этнаграфічныя атрыбуты тут заўсёды самабытныя, мясцовыя, старадаўнія.

Выступленні традыцыйных калектываў у час народных свят паказваюць, што ў гэтых умовах фальклор арганічна ўключаецца ў

побыт. Спрыяльнай можа быць сітуацыя, калі адсутнічае падзел на выканаўцаў і глядачоў. Яна ўтвараецца ў выніку выступлення калектыву не ў глядзельнай зале, на сцэне, а там, дзе няма дакладнага бар'ера паміж слухачамі і ўдзельнікамі, – на адкрытай прасторы. Прыроднае асяроддзе больш за ўсё адпавядае спецыфіцы фальклору і кантактам вялікіх груп людзей. Рэжысёру важна даць максімальную магчымасць кожнаму, каб раскрыць свае творчыя здольнасці, усямерна садзейнічаць гэтаму, увасобіць прыроду фальклорнага выканальніцтва – вуснасць, калектыўнасць і імправізацыйнасць.

Зразумела, што ў свяце могуць прымаць удзел выканаўцы, якія займаюцца другаснымі формамі ўвасаблення – традыцыі – апрацоўкамі, стылізацыямі, рэстаўрацыямі і рэканструкцыямі фальклору. Веданне гэтых асаблівасцей узнаўлення фальклору дапаможа рэжысёру зрабіць адбор лепшых фальклорных твораў, паказаць у свяце разнастайнае багацце фальклорнай творчасці, стварыць спрыяльныя ўмовы для выступлення ўдзельнікаў.

Нарэшце, на трэцім этапе авалодання традыцыяй рэжысёрам апошні выступае як уласна рэжысёр. Ён можа ў прафесійнай дзейнасці рэальна ставіць задачы захавання і выкарыстання фальклору, узнаўляць забытыя абрадавыя дзеі ў разнастайных формах [2, с.407]. Цяпер рэжысёр можа кампетэнтна ўзнаўляць у свяце нават тыя абрадавыя дзеі, што зніклі з побыту, напрыклад Камаедзіца, Жаніцьба Коміна, Русалле і інш., вяртаць у жыццё тое, што належыць народу. Добрае веданне рэжысёрам фальклорнай традыцыі дапаможа яму знайсці цікавы рэжысёрскі ход развіцця сцэнічнай дзеі, падзейнага раду, вырашэння звышзадачи, нарэшце, драматургіі народнага свята. На трэцім этапе рэжысёр выступае як прызнаны лідар увасаблення фальклору ў свяце.

Такім чынам, вывучэнне рэжысёрам фальклорнай традыцыі ўкладваецца ў трыяду: вучань – роўны партнёр – уласна рэжысёр.

1. Аляхновіч, А. М. Беларуская традыцыйная музычная спадчына / А. М. Аляхновіч. – Мінск: Беларусь, 2000. – 384 с.

2. Гусев, В. В. Фольклоризм / В. В. Гусев // Восточно-славянский фольклор: словарь науч. и народ. терминологии. – Минск: Выш. шк., 1993. – С. 406–407.